

SORØ KIRKE.

Af

Niels P. Larsen.

kjalm Hvides Sønner: Asger Ryg, Toke og Ebbe grundlagde det første Kloster og den første Kirke i Sor omkring Aaret 1150. Dermed træder Stedet først ind i Historien. Asger Ryg, der da er en gammel Mand, indgiver sig som Munk i Klosteret, men dør allerede Aaret efter dets Indvielse. Benediktinermunkene, der havde slaaet sig ned i Klosteret, kunde efter Asger Rygs Død ikke faa Klostret til at trives, og efterhaanden gik de andre Steder hen, de sidste i 1160. Saa var det, at Absalon tog Styrelsen i sin Haand, og under de Cisterciensere, som han tilkaldte fra Esrom, gik Klosteret hurtigt frem baade i Anseelse og Velstand, saa dette, der laa, hvor Rektorgaard og Gymnasiebygningerne nu ligger, snart blev for lille, hvorfor Absalon ca. 1165 paabegyndte Opførelsen af det Kloster, hvoraf Kirken og delvis Klosterporten endnu staar tilbage; altsaa det Kloster, som vi almindeligt betegner *Absalons Kloster*. Kirken og Klosterets Hovedbygning, der var bygget sammen, dannede en firelænget Gaard, hvoraf Kirken udgjorde den nordre Længe. Paa Gaards-

pladsen mellem de fire Længer var Fraterbrønden; denne er bevaret endnu. Brøndhuset er dog nyt.

Sorø Kirke, der blev indviet til Jomfru Marie eller Vor Frue, stod fuldført ca. 1185. Den blev bygget i Korsform og fik tre Skibe. Koret var allerede fra første Færd hvælvet, mens Midtskibet oprindeligt havde fladt Bjælkeloft ligesom alle de ældste Kirker. Side-skibene synes at have haft Hvælvinger altid.

Cisterciensernes Kirker i Burgund har ogsaa øvet Indflydelse paa Sorø Kirke.

Ved en Brand i 1247, der lagde Sorø Kloster saa godt som i Aske, brændte ogsaa alt Kirkens Træværk, derunder naturligvis Bjælkeloftet. Dette erstattede man med de nuværende gotiske Hvælvinger, og Kirken indviedes for anden Gang i 1285. Derfor træffer vi i Sorø Kirke som i næsten alle Kirker Rundbuen og Spidsbuen i broderligt Selskab, idet alle Bygningspartier efter 1250 er paavirkede af den gotiske Form, der fra Nordfrankrig hurtig fortrængte den romanske Form i Nordeuropa. Kirken har ingen Apsider i Øst og intet Taarn i Vest. Enkel og jævn staar den den Dag i Dag og fortæller os om Cisterciensernes strænge Bygningsregler.

Sorø Kirke er den tredie største Kirke i Danmark. Først kommer Aarhus Domkirke, saa Roskilde Domkirke som Nr. 2 og derefter Sorø som Nr. 3.

Højalteret har staaet omtrent helt tilbage til Østgavlen, saa der kun har været Plads til at passere bagom det, og mod Syd og Nord i Korsfløjene har der været 2 Altre til hver Side. Der har altsaa været 5 Altre imod Øst, hvoraf det længst mod Syd — nærmest Klosterbygningen — ligesom i alle andre Cistercienser-Kirker var indviet til Benedikt fra Nurcia

og Bernhard af Clairvaux. Endvidere har der været Sidealtre i nordre Sideskib, hvormange vides ikke.

I den katolske Tid var Midtskibet delt i alt Fald i to Dele paa tværs ved et muret Skillerum. Man ser endnu et Par af denne Murs Grundsten rage udenfor Midtskibets Piller mod Syd og Nord mellem fjerde og femte Arkade. Øst for denne Skranke stod Klosterbrødrenes høje Korstole og vest for var Lægbrødrenes mere primitive Opholdssted under Messen.

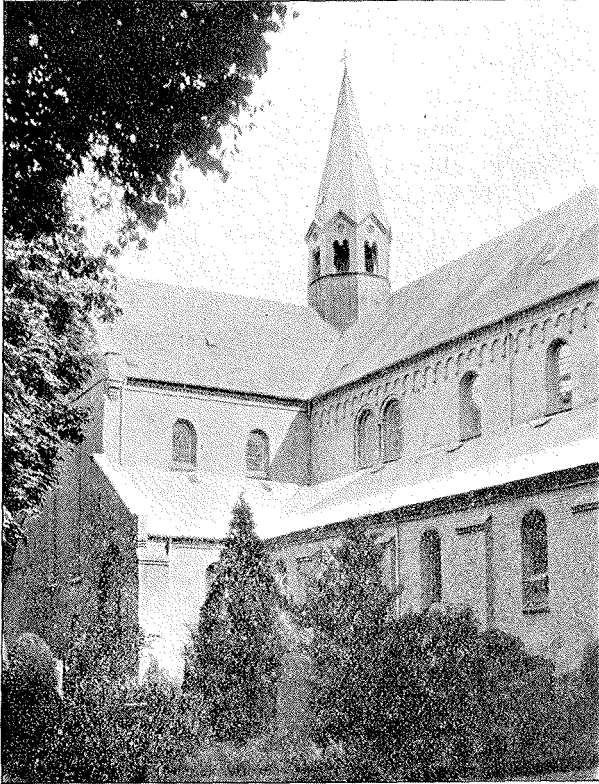
Den gamle Munketrappe i søndre Korsfløj dannede Forbindelsen mellem Sovecellerne i Klosterets Østlænge og Kirken. I det første Fag i søndre Sideskib ses et Bueslag paa Muren foroven. Her var Forbindelsen, der senere er tilmuret, med Korsgangen og Fratergaarden. Imellem denne Indgang og Munketrappen staar ved Foden af en Pille noget af den lille Søjle, der bar Vievandskummen.

Ser man paa Inventaret i Sorø Kirke, ja da er der kun bevaret meget lidt fra den katolske Tid. Det ældste af den Art, Kirken rummer, er Krucifixet i nordre Korsfløj fra Tiden før 1300. Kristus ses paa dette Krucifix som den *lidende* i Ny-Gotikens naive Fremstilling, mens paa nederste Korsstamme Madonna er afbildet *repræsentativ* med Kristusbarnet. Den Revolution i Retning af naturlig, menneskelig Fremstilling, som skete efter Frans af Assisis Optræden i Syditalien gennem hans Dicile, Maleren Giotto m. fl., er endnu ikke naaet os. I Virkeligheden var det jo Renæssancen, der fødtes dernede, i alt Fald dens *Aand*, selv om man først senere erkendte den i *Form*.

Den naturlige Fremstilling er naaet os gennem Madonnabilledet i søndre Korsfløjs Gavl fra ca. 1520 og gennem Claus Bergs prægtige Krucifix fra 1527.

Sorø Kirke.

75

Sorø Kirke, set fra Nordvest.

Naar man ser Madonna i søndre Korsfløj, er ingen i Tvivl om, at det er Moderen med Barnet, man har for sig. Der er et Sammenspil mellem de to, som ganske savnes i Madonnafremstillingen paa det gamle Krucifix i nordre Korsfløj.

Og paa Claus Bergs Kristus paa Korset er den anatomiske Udførelse god og Stemningen ypperlig uden dog at komme udenfor Skønhedens Grænser; Realismen er ikke her udartet til Raahed, som man finder det hos Münchenereskolen (f. Eks. i Billedgalleriet paa Slottet Schleisheim ved München) og hos andre.

Jeg har kun set en Kristusfigur i Tyskland, der kommer paa Højde med Claus Bergs, nemlig i Georgs-Kirken i Nördlingen i Bayern.

Claus Berg indkaldtes til Danmark af Kong Hans' Dronning Christine, født Prinsesse af Sachsen. Fra hans Værksted i Odense udgik en fremtrædende Række Værker. Hans Udkast var i Reglen pragtfulde, saaledes den store Altertavle til Graabrødre-Kirken i Odense, nu i Skt. Knuds Kirke, hans Hovedværk.

Han fremstiller altid Kristus som død paa Korset, men Lidelserne afspejler sig paa Legemet. Og saa lader han Klædebonet ligesom smælde for Blæsten for yderligere at understrege Legemets Død.

Gennem Claus Bergs Værker er der skænket Danmark en skøn Kunst, der nu og da staar paa Højde med noget af det bedste, der findes, f. Exp. i Syd-tyskland, hvor Kunstværkstederne florerede i Slutningen af det 15. og i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede.

Prædikestolen er forfærdiget i 1650 af Hendrik Werner fra Maribo. I Felterne er afbildet hele Kristi Lidelseshistorie.

Af Kontrakten med Sorø Akademi fremgaar det, at den skulde laves saaledes, „saa dens Lige baade med Sirlighed, Kunst og Arbejde i Historier, Videlse og Højelse . . . ikke skal findes i nogen af de fire Hovedkirker udi Kiøbenhavn.“

Billedværket skulde være „durchsichtig og med kunstig Arbejde vel forfyldt, saa den udi alle Maader, som nævnes kan, skal overgaa de Prædikestoler, som udi Kiøbenhavns Kirker benævnt er.“ Listerne skulde være „flammede“.

Betalingen var 400 sl. Dalere og 20 Læs Egeklov.

Til Slut i Kontrakten af 24. September 1650 indgaar han paa, at han forpligtiger sig paa sin „Æres Fortabelse“ til selv at bære alle Omkostninger, hvis nogen af de københavnske Stole skulde findes denne „enten at overgaa eller lige være“.

Han fik de 400 Daler.

*Altertavlen*s Billeder er malet af Hollænderen Abraham Wuchter, der i 1650erne var „Ritser“ ved Akademiet. Hovedbilledet forestiller *Nadveren* og det øverste Billede *Kristus i Vinpersekarret*. Det meste af Rammen er udført af ovennævnte Hendrik Werner.

Allerede fra første Færd, rimeligvis endog før Hovedindvielsen, bliver Sorø Kirke *Gravkirke*, idet Absalon fører Skjalm Hvides og dennes Søn, Tokes Ben hertil fra Fjenneslev og lader dem indmure i Pillen mellem Alterpladserne i søndre Korsfløj. Ligeledes lader han Benene af Bisp Frederik af Slesvig indmure i nordre Korsfløj.

I 1201 begravedes saa den store Ærkebisp selv foran Kirkens Højalter.

Denne Grav aabnedes 22. og 23. Maj 1827.*) I ca.

*) Graven har været aabnet i 1536 under Kristian III, men man tog intet op deraf ved den Lejlighed.

tre Alens Dybde fandt man Absalon liggende i en dobbelt Kiste, en ydre Teglstenskiste og en indre Blykiste. Klæderne var faldne sammen om Skelettet. I de foldede Hænder holdt han en Sølvalterkalk, hvori laa Bisperingen af Guld og med en Safir. I højre Side af Kisten laa Bispestaven af Hvalrostand og under Absalons Skuldre fandtes en Blytavle med Inskription. Man kunde læse Indledningen. Der stod: „Her ligger Absalon, Ærkebisp, Asger Rygs Søn“.

Disse Ting, en lille Haarlok samt Tøjrester optoges af Graven og anbragtes i et Skab i Højkorets Væg mod Nord.

Absalons Skelet blev maalt ved denne Lejlighed, det var ca. 74 Tommer.

Gravstenen, der dækker Graven, er fra 1536 og udført i italiensk Renæssance. Tidligere har der formentlig ligget et Trædække over Graven.

Saa gaar der en lang Aarrække, hvori man ikke kan paavise, at der finder nogen Begravelse Sted i Absalons Kirke. Asger Ryg og alle de andre af Hvideslægten — med Undtagelse af de enkelte, der er jordfæstede i den store Klosterkirke — stedes til Hvile i Asger Rygs lille Kampestenskirke. Denne nedlægges som Kirke i 1285, og de mange af Hvideslægten, der ligger begravede her, opgraves nu og overføres til Absalons Kirke og faar deres Hvilested i den østre Del af denne.

Fra dette Tidspunkt stammer formentlig Skjoldefrisens Begyndelse, og den er saa efterhaanden tilføjet de senere Slægters Vaabenskjolde, indtil den sluttes i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede. Ca. en Femtedel af Vaabnene tilhører andre end Hvideslægten.

I „Begravelsespladser i Sorø fra den ældre Middealder til vore Dage“, 1908, gjorde jeg opmærksom paa, at man ikke med nogen Berettigelse kunde sige, at Absalon havde bestemt, at *hans* Kirke skulde være Hvideslægtens Gravkirke.*) Begivenhederne taler da ogsaa derimod, idet det varede 84 Aar efter Absalons Død, inden de Hvider, der var begravet i Asger Rygs lille Kirke, overførtes til den store Kirke**). Først da bliver Slægten samlet her og faar sit fælles pragtfulde Monument: *Skjoldefrisen*.

1304 bliver Sorø Kirke Begravelsessted for en Kongeslægt, *Valdemar*, Erik Glippings Søn, begravet her. 1315 bestemmer dennes Broder, den senere *Kong Kristoffer II og dennes Dronning Eufemia*, at hvor de end dør, vil de have deres jordiske Støv ført til Sorø. I dette Øjemed skænkede de Udesundby ved Frederikssund med Sø, Mølle, Vandledning samt baade Ferskvands- og Saltvands-Fiskeri til Sorø Kloster. Herfor skulde de have Gravsted i Kirken, og Klostret skulde afholde deres Begravelse. 2 store Vokslys, *hvert til 12 Mark*, skulde *Nat og Dag* brænde paa Højaltret, og naar de var halvt opbrændte, skulde de fornyes. 4 Dage aarligt skulde der gives Extraforplejning til alle i Klostret, og den skulde bestaa *i 6 Retter Mad til Middag og 5 Retter til Aften*. Paa disse Dage skulde Giverne erindres ved Bønner og Messer. Det tiloversblevne skulde uddeles til de Fattige udenfor Klosterporten.

Først begravedes Børnene, Prins *Erik* og Prinsesserne *Hedvig* og *Agnes*. 1330 begravet Dronning

*) Se ovennævnte Værk S. 9 ff.

**) I „Sorø Bogen“ I, S. 226, gentager C. M. Smidt den gamle, ubekræftede Paastand.

Eufemia. 1333 Kong *Kristoffer II*. 1377 *Valdemar Atterdag* (død 1375, først begravet i Vordingborg). 1387 Kong *Olaf*, Dronning Margretes Søn. 1412 Dronning *Margrete*.

Men allerede 1413 lader Biskop *Peder Jensen Lodehat* Dronning Margretes Lig stjele ud af Sorø Kirke og førte det til Roskilde.

Rimkrøniken siger om dette:

I Roskild hviles nu mine Ben,
som der staaer nu beskrevet:
havde jeg haft nogen hulder Ven,
i Sorø da havde jeg blevet.

De synlige Rester fra disse Kongegrave er Kong *Kristoffer II*' og Dronning *Eufemias* Gravmonument fra ca. 1355, Kong *Valdemar Atterdags* Sarkofag fra ca. 1385 og Kong *Olafs* Gravsten med det norske Rigsvaaben.

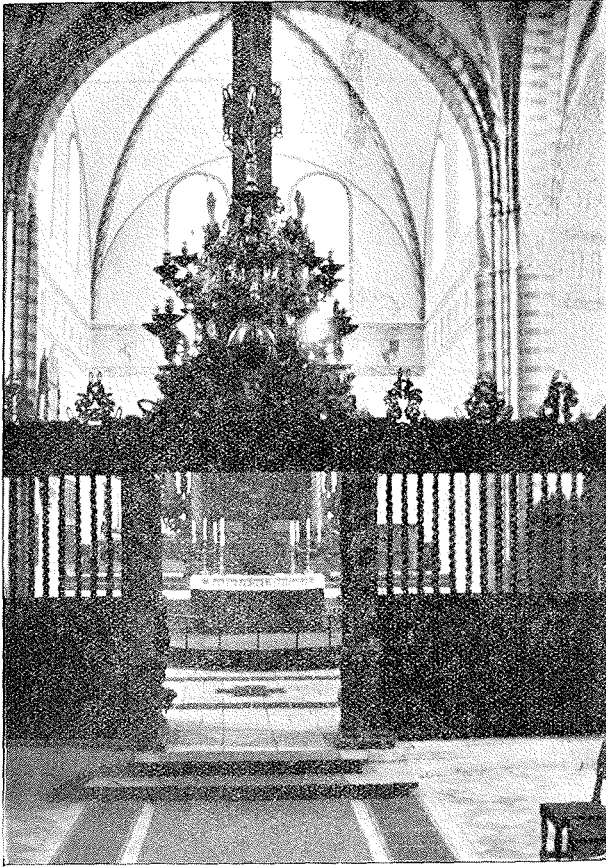
Monumentet over *Kristoffer II* har oprindelig været af Metal. Portrætlighed er der selvfølgelig ikke Tale om. Derimod er Klædedragt etc. som Datidens.

Valdemar Atterdags Sarkofag er bekostet af Datteren Dronning *Margrete* efter at hun havde opnaaet Pavens Tilladelse til at føre sin Faders Lig fra Vordingborg Slotskirke til Sorø Klosterkirke. Kisten er af belgisk Marmor, og den har været prydet med en Mængde Billeder af Alabast, der desværre alle er borte. I Nationalmusæet opbevares et af disse Billeder, hvilket man først er kommet til Klarhed over for faa Aar siden. I 1534 ødelagde lybske Soldater en Del af Billederne, i 1651 faldt et Hvælvingsstykke ned og ødelagde formentlig yderligere en Del.

Efter Reformationen tager Kirkebegravelserne rigtig Fart. Den, der har Raad til det, køber sig en

Sorø Kirke.

81

Sorø Kirkes Kor.

Gravplads i Kirkerne. Grav følger efter Grav indtil 1805, da Kirkebegrovelserne forbydes.

I denne Periode begravnes en Mængde Mennesker i Sorø Kirke. Den mest fremtrædende af disse er *Ludvig Holberg*, hvis Kiste oprindelig i 1754 henstilledes i Højkoret, men herfra henførtes han til den Marmorsarkofag, som Sorø Akademi bekostede og opstillede 1780, hvor Johannes Døberens Alter havde været i den katolske Tid. Sarkofagen er lavet af *Johannes Wiedewelt*.

Slægt efter Slægt har siden 1185 samlet sig i Glæde og i Sorg i Absalons Kirke. Mange af Danmarks bedste Mænd har fundet deres sidste Hvilested indenfor dens Mure og blandt disse, Valdemar Atterdag og Kirkens Grundlægger, Danmarks største Søn, *Absalon*.

Jeg ved intet bedre at slutte denne Oversigt over Sorø Kirke med end Chr. Richardts smukke Ord:

Lad de Grave tale lydt
 først om Kongedaad og Snille,
 saa om Styrke i at ville,
 saa om Frugter, vi har nydt,
 Lad det springe dig i Blodet,
 Dannisheden, Mandemodet,
 som har kredset her om Sor,
 og som Saxos Pen gav Ord.